

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ПРИКМЕТНИКІВ – ППВ З ПРОСПЕКТИВНИМИ ТЕМПОРАЛЬНИМИ СЕМАМИ

У статті розглядаються прикметники сучасної англійської мови – предикати про позиційного відношення, які прогнозують проспективну темпоральну перспективу в залежній пропозиції.

Прикметник – частина мови, що має найбільшу схожість із дієсловом. Близькість значень дієслова і прикметника доповнюється тим, що прикметники, як і дієслова, можуть виконувати функцію предикативних пропозиційного відношення (ППВ). Вказана здатність цього класу одиниць стала критерієм відбору одиниць із корпусу прикметників, які семантично співвідносяться з дієсловами з проспективними і контемпоральними часовими семами.

Аналіз словникового і фактичного матеріалу поряд із застосуванням методу синонімічного опису дав можливість виявити темпоральні проспективні семи в одиниць, об'єднаних понятійним змістом "той, що прагне", "той, що жадає" виконати дію, яку називає пропозиційний предикат (ПП). Вказаний компонент значення мають прикметники *eager, anxious, keen, (un)willing, desirous, impatient, avid, curious*, тобто ті лексичні одиниці, які традиційно належать до емотивних прикметників, оскільки їх семантична структура включає сему "емоція"/"почуття". Наприклад: *Flora seems to have loved Chaney, and was eager to be married to him (I. Stone).*

I proceeded rather cautiously. I was not anxious to meet anyone (A. Christie).

... he was unwilling to forgo the important alliance (S. Maugham).

Still I was curious to see whether this man would climb to the top after all (J. Conrad).

Why are you so keen to come back anyway (A. Hailey).

Група прикметників, яку ми досліджуємо, є семантично близькою лексико-семантичній групі дієслівних ППВ зі значенням "бажати", однак відрізняється від останньої наявністю семи "інтенсивність", що підтверджується словниковими тлумаченнями цих прикметників:

anxious – having a strong wish to do smth (DCE: 36);

eager – feeling or showing keen desire, impatient or anxious to do or get (WDAL: 437).

Той факт, що дані прикметники тлумачаться через дієслова з проспективними семами, свідчить на користь наявності в їх семантичній структурі проспективних темпоральних компонентів значення. Названа темпоральна сема також виявлена у прикметника *ready*, понятійна основа якого відповідає дієслову із проспективними семами зі значенням "підготувати" (дію, яку називає ПП), і у прикметника *apprehensive*, який семантично співвідноситься з лексико-семантичною групою дієслів із проспективною семою зі значенням "передбачати", "провіщати" (дію, яку називає ПП). На наявність проспективної темпоральної семи у семантичній структурі таких прикметників вказують їх словникові дефініції:

apprehensive – fearful, esp. about the future; worried; anxious (DCE: 41);

ready – prepared or equipped to act to act or be used immediately (WDAL: 1182).

На часові відношення слідування, які характеризують предикацію, залежну від ППВ, що представлені вищевказаними прикметниками, вказує також неперфектна форма залежного від них інфінітива чи герундія, яка є обов'язковою для ПП. Порівняй, наприклад:

She was eager to wed me (V. Sherwood).

* *She was eager to have wedded me.*

* *She was eager she wedded/had wedded me.*

He was apprehensive of being killed (M. Spillane).

* *He was apprehensive of having being killed та інші.*

З іншого боку, саме наявність проспективної темпоральної семи у семантичній структурі вказаних прикметників задає неперфектній формі інфінітива проспективне прочитання. Очевидно, що корпус прикметників із проспективними темпоральними семами представляють в основному семантичні аналоги дієслів із відповідними семами, які позначають той чи інший ступінь бажання здійснити дію, яку називає залежний предикат. Ми виявили також поодинокі приклади прикметників із проспективними компонентами значення, які семантично співвідносяться із деякими іншими лексико – семантичними групами дієслів із проспективною темпоральною семою.

Таким чином, виділена група прикметників із проспективною семою включає одиниці, які позначають певні емоційно-психічні стани суб'єкта. Ця специфіка їх семантики (називають стан, а не якість) пояснює тенденцію до вживання таких одиниць у предикативних структурах. Прикметники *eager, desirous, avid and apprehensive* сполучень "Adj.+ N." взагалі не утворюють. Атрибутивні словосполучення типу *anxious person, willing workers, impatient child* та ін. широкого розповсюдження у мові не одержали, що в словниках іноді фіксується приміткою "rare". Наприклад:

Mad had seized her wrist in an anxious grip (V. Sherwood).

She should take her pick of the eager swains (L. Waller).

Прикметники, які ми досліджуємо, характеризуються пресупозицією, назв істот, оскільки їх семантика обмежена тематичною областю "людина, її почуття".

Перераховані сукупності лексем не вичерпують, однак, корпусу прикметників із проспективними темпоральними компонентами значення. До складу названої групи одиниць можна віднести різноманітні предикатні слова, які позначають можливість, бажання, необхідність та інші співвіднесені з планом

майбутнього параметри тієї чи іншої дії, вираженої ПП., і функціонують у ролі предикатів модусу: *necessary*, *advisable*, *reasonable*, *desirable*, *hopeless*, *aimless*, *indispensable*, *inevitable* та ін. Проспективна темпоральна сема одиниць, які ми аналізуємо, нерідко розкривається у словникових тлумаченнях шляхом використання дієслів із проспективними семами, наприклад:

advisable – that is advised or thought best to do (DCE: 14);

desirable – worth wanting or having (WDAL: 382).

На наявність проспективної темпоральної семи у семантичній структурі прикметника *necessary*, наприклад, вказує вживання модального дієслова *must* з неперфектною формою інфінітива: *necessary* – that must be had or obtained; *needed* (DCE: 728).

Предикати даної групи (їх перелік можна продовжити) вживаються у реченнях зі специфічною структурою – вони починаються з безособового звороту "It is/was/seems". Наприклад: It was in any way necessary that he should continue to live (J. Joyce).

It would be advisable for someone to sit up all night with him (A. Christie).

It was hopeless to try to convince him that our journey had no political motive (G. Green).

It seems perfectly reasonable and proper to get ourselves well started (I. Murdock).

If Chaney said, it seems useless to deny it (I. Stone).

Темпоральне значення залежної предикації, яка, як правило, представлена неперфектною формою інфінітива або структурою *should* + неперфектна форма інфінітива, свідчить про відношення узгодження між ППВ і ПП за темпоральною семою. Порівняй:

* It is necessary that he should have been informed.

* It was hopeless to have tried to convince him.

Прикметники – ППВ даної групи відрізняються від перерахованих вище прикметників із проспективними компонентами значення відірваністю від суб'єкта – об'єктивацією [1: 109], тобто нерелевантністю семи "особистість". Висловлювання з прикметниками цієї групи – ППВ характеризуються зверненістю (експліцитною чи імпліцитною) до певної особи/групи людей, і їх часто можна розглядати як непрямий акт побажання. Останній, як відомо, характеризується віднесеністю до майбутнього. Наприклад:

... it would be necessary for him to proceed without delay (A. Christie).

... it was advisable to prepare for all contingencies (A. Huxley).

Необхідно відзначити, що семантичні компоненти "бажаність", "можливість" у структурі прикметників цієї групи зближують їх з дієсловами – ППВ з проспективними компонентами значення.

Здатність/нездатність прикметника виступати в обох (атрибутивній і предикативній) синтаксичних функціях, характерних для даної частини мови, традиційно вважають єдиним критерієм поділу прикметників на центральні та периферійні [2].

Вживаючись у функції предикатива, прикметники означають не якість, а іншу семантичну категорію – стан. Це твердження лежить в основі відокремлення деякими лінгвістами самостійної категорії стану [3, 4, 5].

Навряд чи можна ставити під сумнів наявність певної залежності між функцією прикметника і деякими його темпоральними характеристиками. Так, прикметники в атрибутивній функції називають ознаку або якість, які характеризують певну особу, предмет або явище поза часовим періодом, в той час як прикметники у функції предикатива описують "тимчасові стадії" існування особи або ознаку, яка є актуальною для певного часового періоду, тобто ознаку, обмежену в часі [6:33].

У зв'язку з цим варто відзначити, що темпоральна сема, яка входить до структури ППВ, аналізованих нами, обумовлена не синтаксичною функцією прикметника, а його лексико-семантичним характером, який обумовлює його включення у висловлювання. Синтаксична функція предикатива дає можливість актуалізації ознаки темпоральної співвіднесеності – часової семи, притаманної таким прикметникам як одиницям словника, а не одиницям мовлення.

Таким чином, ряд прикметників, які, подібно до дієслів, включаються у висловлювання як предикати пропозиційного відношення, характеризуються наявністю проспективної темпоральної семи. Такі дієслівні та прикметникові ППВ із названим темпоральним компонентом значення мають схожі семантичні характеристики.

Мовне осмислення понять "бажання", "прагнення", "намір" та ін. відображає конкретні, емоційно-психічні та ментальні стани особи. Сфера об'єктивної дійсності, яка пов'язана з психічним і раціональним життям людини, відрізняється складністю, багатоаспектністю, неподільністю, що знаходить відображення в семантичній структурі одиниць, які є лінгвістичним засобом їх позначення.

Особливість семантики прикметників із названим темпоральним компонентом значення обумовлена насамперед тим, що, окрім темпоральної семи проспективності, такі одиниці реалізують значення модальності, оцінки та ін., які тісно переплітаються в їхній семантичній структурі.

На зв'язок категорії модальності зі значеннями лінгвістичних одиниць, які є об'єктом нашого дослідження, неодноразово вказували мовознавці [7:44-45; 8:157-258; 9, 10:30 та ін.].

У лінгвістичних роботах пропонується немало означень категорій модальності. Не викликає сумніву правомірність виділення об'єктивної і суб'єктивної модальності, які відповідно вказують на характер об'єктивних зв'язків, які відображаються у змісті речення, і на ступінь достовірності змісту того ж речення з точки зору того, хто говорить [11:106].

Предикати з проспективними темпоральними семами, які ми досліджуємо, представляють залежну пропозицію як можливу, бажану предметну ситуацію, тобто в форму побажання, припущення, які характеризуються різним ступенем достовірності, втілюється суб'єктивне ставлення того, хто говорить, до реальності висловлювання. Отже, названі модальні значення, які показують певне ставлення суб'єкта модусу до події, яку виражає ПП, відносяться до сфери суб'єктивної модальності.

Поряд із прогнозуванням проспективного часового значення залежної від них пропозиції ППВ, які ми вивчаємо, задають ПП і певне значення оцінки. Семантика предикатів зі значенням бажання, наміру пов'язана з оцінкою [12:293]. Людина бажає, має намір, вважає за необхідне здійснити те, чому приписує оціночний знак "+" ("добре"), тобто, перспектива здійснення предметної ситуації, яку описує ПП, залежний від ППВ, що виражаються прикметниками *eager, anxious, advisable, desirable, necessary* та ін., оцінюється суб'єктом модусу як позитивна. Той факт, що в корпусі ППВ із проспективними семами мають перевагу одиниці з оціночним знаком "+", обумовлений прагненням людини до позитивних емоцій. Із майбутнім, як правило, пов'язують приємні факти чи події [13:33].

Наявність семи оцінки в значенні названих прикметників не є не випадковою, вона обумовлюється семантикою цих одиниць, які відображають сферу психічного сприйняття людини, її інтелектуальної діяльності, що передбачає відбиття дійсності у свідомості людини та її певне ставлення, яке проявляється під час цього процесу [14:120].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. События. Факт. – М.: Наука, 1988. – 341 с.
 2. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A University Grammar of English. – Moscow: Vyssaya skola, 1982. – 391 p.
 3. Бархударов Л.С. О так называемой категории состояния // Иностран. языки в школе. – 1958. – №5. – С.114-116.
 4. Хаймович Б.С. Существует ли "категория состояния" в английском языке? // Труды кафедры иностр. языков Днепропетр. хим.-технол. ин-та. – Вып.1. – Днепропетровск, 1961. – С.3-11.
 5. Ильиш Б.А. О частях речи в английском языке // Вопросы теории частей речи. – Л.: Наука, 1968. – С. 141-145.
 6. Семантические типы предикатов. – М.: Наука, 1982. – 365с.
 7. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1955. – 416с.
 8. Золотова Г.А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса. – М.: Наука, 1982. – 368с.
 9. Салье Т.Е. Роль инфинитива и инфинитивных конструкций в создании функциональной перспективы предложения в современном английском языке: Дис. ... канд. филол. наук. Л., 1983. – 205с.
 10. Сердечный Ю.В. Семантика и функция модальных глаголов // Семантико-функциональный аспект изучения языковых единиц разных уровней. – Сб. научн. тр. Днепропетровск. гос. ун-та. Днепропетровск, 1987. – С.30-37.
 11. Медведева Л.М. Залоговое значение в кардинальных частях речи: проблема межкатегориального взаимодействия (на материале английского языка): Дис. ... д-ра филол. наук. – К., 1983. – 486с.
 12. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. – М.: Наука, 1985. – 228с.
 13. Бурлакова В.В. Влияние семантики глагола на значение зависимых // Сб. науч. тр. – Семантика и функционирование английского глагола. – Горький: Изд-во Горьковск. гос. пед. ин-та, 1985. – С.30-35.
 14. Елизарова Г.В. Влияние структурно-семантических особенностей главной части на коммуникативное значение предложений типа *It is hoped that he will come* // Структура и семантика предложения и текста в германских языках. – Л.: Изд-во Ленингр. гос. пед. ин-та им. А.И. Герцена, 1987. – С.116-121.
- DCE – Longman Dictionary of Contemporary English. : Longman Group Ltd, 1998. – 1303p.
WDAL – Webster's New World Dictionary of the American Language. – Cleveland, Ohio : Prentice Hall Press, 1996. – 1574с.

Матеріал надійшов до редакції 22.12.02 р.

Singayivska A.V. Особенности семантики прилагательных – ППО с проспективными темпоральными семами.

Рассматриваются прилагательные современного английского языка – предикаты пропозиционального отношения, которые прогнозируют проспективную темпоральную перспективу зависимой пропозиции.

Syngayivska A.V. Semantic Peculiarities of the Adjectives with the Prospective Temporal Semes.

The group of Modern English adjectives – modus predicates which predict the prospective temporal perspective of the dependent dictum predicate are analysed in the article.